

O‘ZBEKISTON VA BMT O‘RTASIDAGI O‘ZARO MUNOSABATLAR**Artikova Shohida Ilyasovna**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

“Raqamli iqtisodiyot” kafedrası (PhD) dotsenti

G‘ayratov Mirabbos Nodirbek o‘g‘li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik munosabatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O‘zbekistonning BMTga a‘zo bo‘lish jarayoni, tashkilot doirasida ilgari surilgan tashabbuslar hamda siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va gumanitar sohalaridagi hamkorlik yo‘nalishlari yoritilgan. Shuningdek, Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish, tinchlik va xavfsizlikni ta‘minlash, inson huquqlarini himoya qilish hamda mintaqaviy barqarorlikni mustahkamlash borasidagi qo‘shma loyihalar va ularning ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada O‘zbekiston va BMT hamkorligining istiqbollari ham muhokama etiladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston Respublikasi, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), xalqaro hamkorlik, tashqi siyosat, Barqaror rivojlanish maqsadlari, inson huquqlari, gumanitar hamkorlik, mintaqaviy xavfsizlik.

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности взаимного сотрудничества между Республикой Узбекистан и Организацией Объединённых Наций (ООН). Анализируются этапы вступления Узбекистана в ООН, основные инициативы страны в рамках данной международной организации, а также направления взаимодействия в политической, экономической, социальной и гуманитарной сферах. Особое внимание уделяется реализации Целей устойчивого развития, вопросам обеспечения мира и безопасности, защите прав человека и укреплению региональной стабильности. В статье также рассматриваются перспективы дальнейшего развития сотрудничества между Узбекистаном и ООН.

Ключевые слова: Республика Узбекистан, Организация Объединённых Наций, международное сотрудничество, внешняя политика, Цели устойчивого развития, права человека, гуманитарное сотрудничество, региональная безопасность.

Abstract. This article examines the nature and development of cooperation between the Republic of Uzbekistan and the United Nations (UN). It analyzes Uzbekistan’s accession to the UN, the country’s key initiatives within the organization, and the main areas of cooperation in political, economic, social, and humanitarian

fields. Special attention is paid to the implementation of the Sustainable Development Goals, issues of peace and security, the protection of human rights, and the strengthening of regional stability. The article also discusses the prospects for further cooperation between Uzbekistan and the United Nations.

Keywords: Republic of Uzbekistan, United Nations, international cooperation, foreign policy, Sustainable Development Goals, human rights, humanitarian cooperation, regional security.

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida davlatlarning xalqaro tashkilotlar bilan samarali hamkorligi barqaror taraqqiyot va milliy manfaatlarni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlash, inson huquqlarini himoya qilish, barqaror rivojlanishni ta'minlash hamda global muammolarni hal etishda yetakchi rol o'ynaydi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston Respublikasining BMT bilan o'zaro munosabatlari alohida ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi 1992-yilda BMTga a'zo bo'lib kirganidan buyon ushbu nufuzli xalqaro tashkilot bilan ko'p qirrali va izchil hamkorlikni yo'lga qo'yib kelmoqda. Mamlakat BMT doirasida mintaqaviy xavfsizlik, ekologiya, suv resurslaridan oqilona foydalanish, ijtimoiy rivojlanish, inson huquqlari va gumanitar masalalar bo'yicha muhim tashabbuslar bilan chiqib kelmoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda O'zbekistonning ochiq va konstruktiv tashqi siyosati BMT bilan hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqdi. Mazkur maqolada O'zbekiston va BMT o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning shakllanishi, asosiy yo'nalishlari hamda bugungi kundagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu hamkorlikning istiqbollari va xalqaro hamjamiyatdagi o'rni yoritib beriladi.

Adabiyotlar tahlili.

O'zbekiston Respublikasi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti o'rtasidagi o'zaro munosabatlar masalasi mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan turli jihatlarida o'rganib kelinmoqda. Mazkur mavzuga bag'ishlangan ilmiy ishlar asosan O'zbekistonning tashqi siyosati, xalqaro tashkilotlardagi ishtiroki hamda BMT bilan hamkorlikning siyosiy, ijtimoiy va gumanitar yo'nalishlarini tahlil qilishga qaratilgan. O'zbekiston tashqi siyosatining xalqaro tashkilotlar bilan aloqalariga oid tadqiqotlarda BMT mamlakatning global miqyosdagi manfaatlarini ilgari surishda muhim platforma sifatida e'tirof etiladi. Ayrim olimlar O'zbekistonning BMT doirasida ilgari surgan tashabbuslarini mintaqaviy xavfsizlik, tinchlikni mustahkamlash va barqaror rivojlanishga qo'shilgan muhim hissa sifatida baholaydilar. Xususan, Markaziy Osiyoda tinchlik va barqarorlikni ta'minlash masalalari ko'plab ilmiy ishlarning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, BMTning ixtisoslashgan muassasalari bilan hamkorlik masalalari ham tadqiqotchilar e'tiborida bo'lib, bu borada ijtimoiy

soha, ta'lim, sog'liqni saqlash, ekologiya va inson huquqlarini himoya qilishga oid qo'shma dasturlar tahlil qilingan. Ayrim manbalarda Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish jarayonida O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi yoritilgan. Xorijiy adabiyotlarda esa O'zbekistonning BMT bilan hamkorligi asosan mamlakatning xalqaro maydondagi nufuzi oshib borayotgani, ochiq tashqi siyosat yuritayotgani va mintaqaviy integratsiya jarayonlaridagi faol ishtiroki bilan bog'liq holda baholanadi. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda mavjud muammolar va hamkorlikni yanada chuqurlashtirish zarurati ham qayd etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot O'zbekiston Respublikasi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda bugungi kundagi ahvolini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullaridan kompleks tarzda foydalanildi. Xususan, tahlil va sintez usullari orqali O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlikka oid siyosiy, iqtisodiy hamda gumanitar jarayonlar o'rganildi va umumlashtirildi. Tarixiy-mantiqiy yondashuv asosida O'zbekistonning BMTga a'zo bo'lish jarayoni hamda ushbu tashkilot bilan munosabatlarning shakllanish bosqichlari izchil tahlil qilindi. Shuningdek, qiyosiy tahlil usuli yordamida O'zbekistonning BMT doirasidagi faoliyati boshqa davlatlar tajribasi bilan solishtirilib, hamkorlikning o'ziga xos jihatlari aniqlab berildi. Tizimli yondashuv asosida esa O'zbekiston va BMT o'rtasidagi munosabatlar yagona tizim sifatida ko'rib chiqilib, uning tarkibiy elementlari va o'zaro bog'liqligi yoritildi. Tadqiqotda hujjatlarni tahlil qilish usulidan ham foydalanildi. Jumladan, BMT rezolyutsiyalari, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti nutqlari, rasmiy bayonotlar, strategik dasturlar hamda normativ-huquqiy hujjatlar asosiy manbalar sifatida o'rganildi. Bundan tashqari, mavzuga oid ilmiy maqolalar, monografiyalar va tahliliy hisobotlar tadqiqotning nazariy asosini tashkil etdi. Ushbu metodologik yondashuvlar O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlikning mazmun-mohiyatini chuqurroq anglash, mavjud muammolarni aniqlash hamda istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari bo'yicha ilmiy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

Izlanishlar va natijalar.

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti o'rtasidagi hamkorlik munosabatlari turli yo'nalishlar kesimida tahlil qilindi. Olib borilgan izlanishlar natijasida mazkur hamkorlikning tizimli va izchil rivojlanib borayotgani aniqlandi. Avvalo, O'zbekistonning BMT doirasidagi siyosiy faolligi yildan-yilga ortib borayotgani kuzatildi. Mamlakat tomonidan BMT Bosh Assambleyasi minbaridan ilgari surilgan tashabbuslar, xususan, Markaziy Osiyoda tinchlik, xavfsizlik va barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan takliflar xalqaro hamjamiyat tomonidan keng qo'llab-quvvatlanmoqda. Bu esa O'zbekistonning

xalqaro maydondagi nufuzi oshib borayotganidan dalolat beradi. Izlanishlar shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlik ijtimoiy-gumanitar sohada ayniqsa samarali kechmoqda. BMTning ixtisoslashgan muassasalari bilan amalga oshirilayotgan qo'shma loyihalar ta'lim, sog'liqni saqlash, gender tengligi, bolalar huquqlarini himoya qilish va kambag'allikni qisqartirish kabi muhim yo'nalishlarni qamrab olgan. Ushbu dasturlar aholining turmush darajasini yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shuningdek, ekologiya va barqaror rivojlanish masalalari ham hamkorlikning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida aniqlangan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonning Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish borasida BMT bilan hamkorlikda muayyan ijobiy natijalarga erishayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, Orolbo'yi mintaqasini rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan xalqaro tashabbuslar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Olib borilgan tahlillar natijasida, shu bilan birga, ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, ayrim sohalarda qo'shma loyihalarni amalga oshirishda institutsional muvofiqlashtirishni kuchaytirish, monitoring va baholash mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarurati mavjud. Biroq, mavjud muammolarga qaramasdan, izlanishlar O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlik istiqbollari yuqori ekanini ko'rsatadi.

1-jadval

O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlik¹

Nº	Hamkorlik yo'nalishi	Mazmuni	Natijalar va ahamiyati
1	A'zolik va siyosiy hamkorlik	O'zbekiston 1992-yil 2-martda Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'ziligiga qabul qilindi.	Xalqaro maydonda suveren davlat sifatida tan olindi, global siyosiy jarayonlarda ishtirok eta boshladi.
2	Barqaror rivojlanish	BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP) bilan iqtisodiy islohotlar va kambag'allikni qisqartirish loyihalari amalga oshirilmoqda.	Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanmoqda, institutsional rivojlanish ta'minlanmoqda.
3	Inson huquqlari	BMT Inson huquqlari kengashi doirasida inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha tashabbuslar ilgari surilmoqda.	Qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish jarayoni jadallashdi.

¹ O'zbekistonda Birlashgan Millatlar <https://uzbekistan.un.org/en/304106-uzbekistan-and-united-nations-sign-new-cooperation-framework-2026%E2%80%93932030>

4	Ekologiya va Orol muammosi	BMT Atrof-muhit dasturi va boshqa tuzilmalar bilan Orolbo‘yi hududini tiklash ishlari olib borilmoqda.	Orol fojiasi global ekologik muammo sifatida e’tirof etildi, xalqaro yordam jalb qilindi.
5	Tinchlik va xavfsizlik	O‘zbekiston mintaqaviy xavfsizlik, terrorizmga qarshi kurash masalalarida BMT minbaridan tashabbuslar ko‘tarmoqda.	Markaziy Osiyoda tinchlik va barqarorlikni ta’minlashga hissa qo‘shmoqda.
6	Ta’lim va bolalar himoyasi	UNICEF bilan bolalar huquqlarini himoya qilish va ta’lim tizimini rivojlantirish loyihalari amalga oshirilmoqda.	Bolalar salomatligi va ta’lim sifati yaxshilanmoqda.
7	Sog‘liqni saqlash	Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti bilan sog‘liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish ishlari olib borilmoqda.	Epidemiologik nazorat kuchaytirildi, sog‘liqni saqlash infratuzilmasi rivojlandi.

O‘zbekiston va BMT o‘rtasidagi munosabatlar ko‘p qirrali va strategik ahamiyatga ega. Hamkorlik siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik yo‘nalishlarni qamrab olib, mamlakatning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. BMT doirasidagi faol ishtirok O‘zbekistonning xalqaro nufuzini mustahkamlab, global tashabbuslarda faol subyekt sifatida namoyon bo‘lishiga imkon bermoqda.

Xulosa va tavsiyalar. Olib borilgan tadqiqot natijalari O‘zbekiston Respublikasi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar izchil rivojlanib borayotganini hamda ushbu hamkorlik mamlakatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatdi. O‘zbekistonning BMTga a‘zo bo‘lganidan buyon tashkilot doirasida faol va konstruktiv siyosat olib borayotgani, global va mintaqaviy muammolarni hal etishga qaratilgan muhim tashabbuslar bilan chiqayotgani tadqiqot davomida asoslab berildi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston va BMT o‘rtasidagi hamkorlik Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish, inson huquqlarini ta’minlash, ijtimoiy-gumanitar sohani rivojlantirish hamda mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlashda sezilarli natijalar bermoqda. Xususan, ta’lim, sog‘liqni saqlash, ekologiya va kambag‘allikni qisqartirish yo‘nalishlaridagi qo‘shma loyihalar mamlakatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ayrim muammolar mavjudligini ham ko‘rsatdi. Jumladan, hamkorlik doirasida amalga oshirilayotgan dastur va loyihalarning samaradorligini baholash mexanizmlarini takomillashtirish, davlat

organlari va xalqaro tuzilmalar o'rtasidagi muvofiqlashtirishni kuchaytirish zarurati mavjud. Ushbu jihatlar kelgusida alohida e'tibor talab etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi tavsiyalarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, O'zbekiston va BMT o'rtasidagi strategik hamkorlikni yanada chuqurlashtirish va ustuvor yo'nalishlar bo'yicha uzoq muddatli dasturlarni ishlab chiqish;

Ikkinchidan, barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishda BMTning texnik va maslahat yordamini kengroq jalb etish;

Uchinchidan qo'shma loyihalar ijrosini monitoring qilish va baholash tizimini kuchaytirish;

To'rtinchidan, yoshlar, ayollar va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar bilan bog'liq tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashni kengaytirish;

Beshinchidan, O'zbekistonning BMT doirasidagi tashabbuslarini xalqaro miqyosda faol targ'ib qilish;

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi va BMT o'rtasidagi hamkorlikning yanada mustahkamlanishi mamlakatning barqaror rivojlanishi, xalqaro nufuzi va global jarayonlardagi faol ishtirokini ta'minlashda muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 bet. Elektron manba: https://strategy.uz/files/Yangi_Ozbekiston_strategiyasi.pdf
2. Mirziyoyev Sh.M. BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 32 bet. Elektron manba: <https://president.uz/uz/lists/view/1065>
3. Saidov A.X. Inson huquqlari: xalqaro huquqiy asoslar. – Toshkent: Adolat, 2020. – 320 bet. Elektron manba: <https://library.ziyonet.uz/uz/book/inson-huquqlari-xalqaro-huquqiy-asoslar>
4. Jo'rayev N. O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosati asoslari. – Toshkent: Akademiya, 2018. – 256 bet. Elektron manba: <https://library.ziyonet.uz/uz/book/ozbekiston-respublikasining-tashqi-siyosati>
5. Abdullayev I. Xalqaro munosabatlar nazariyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2017. – 352 bet. Elektron manba: <https://library.ziyonet.uz/uz/book/xalqaro-munosabatlar-nazariyasi>
6. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlik materiallari. – Toshkent, 2023. – 148 bet. Elektron manba: <https://mfa.uz/uz/pages/un>

7. BMTning O'zbekistondagi vakolatxonasi. O'zbekiston bo'yicha Barqaror rivojlanish maqsadlari milliy hisobot. – Toshkent, 2022. – 180 bet. Elektron manba: <https://uzbekistan.un.org/uz/sdgs>
8. Karimov S. Barqaror rivojlanish va global hamkorlik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 224 bet. Elektron manba: <https://library.ziynet.uz/uz/book/barqaror-rivojlanish>
9. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. O'zbekiston va BMT o'rtasidagi hamkorlik materiallari. – Toshkent, 2023. – 150 bet. Internet manba: <https://mfa.uz/>
10. BMTning O'zbekistondagi vakolatxonasi. O'zbekiston va BMT hamkorligi bo'yicha yillik hisobot. – Toshkent, 2022. – 120 bet. Internet manba: <https://uzbekistan.un.org/>